

Az író és a táj

Emlékezni kellene Gerelyes Endrére – de nem tehetem, hiszen személyesen soha nem találkoztunk. Amikor elszólította a fátum, éppen Hatvanban voltam pályakezdő könyvtáros. De egészen biztos, hogy találkoztunk. A salgótarjáni Madách Gimnáziumnak voltam én is növendéke, s engem is Herold László tanított a magyar irodalom szeretetére, mint őt. Ennél szorosabb kapocs nem kell, mindketten ugyanattól a tanáregyéniségtől érezzük meg a magyar nyelv ízét, fontosságát, szépségét, a magyar irodalom végtelen értékeit.

S ki tudja, nem találkoztunk-e a híres focimeccseken Salgótarjánban. A Dolinkában, ahol a Sese és a Stécé játszott olykor egymással (ezek a városi csapatok, a Vasas és a Bányász helyi nevei). Noha ekkor már a Stécé klasszikus NB I-es csapat volt, míg a Sese legfeljebb ha a NB II-ben hajtott. De ki tudja, a híres B-középen nem álltunk-e egymás mellett: én, mint elsős gimnazista, ő, mint első novellájával nagyot lépő novellista. A bírót azért egyformán szidhattuk...

De ismertem Gerelyes Endrét, mert abban a tájban éltem, amely körülvette, s amelynek tájélményén túl meghatározó volt mindkettőnk személyiségére az az irodalmi kapcsolatrendszer is, amelyet ez a táj őrzött. Most nem is Mikszáth és Madách vitathatatlan élő örökségére gondolok. De tudjuk, Mikszáthtal foglalkozott kezdő irodalomtörténész korában, s hogy a *Tragédia* ne érintett volna meg egy nyitott szellemiségű Madáchos diákot, az kizárt dolog.

De a táj, a maga romantikus jelenségeivel, a gyermek- és ifjúkor minden feszültsége ellenére magába fogadta Gerelyes Endrét. Ha Zagyvapálfalván cimboráival felkapaszkodott a Dió-hegyre, megérintette az időnek és térnek ez a végtelen ölelése, harmóniája. A távolban a Boszorkánykő, amelyhez akkor még fogaskerekű vasút kanyargott fel, de a mohos bazaltszikla komor formáival a népmesék ármányos alakjainak árnyait idézte fel a rémületre, az érthetetlenre érzékeny gyermeki lélekben.

Rögtön mellette Salgó vára, amelynek romos falain messzire világított egy hatalmas márványtábla. Ezen örökítették meg Petőfi látogatásának emlékét, a *Salgó* című vers ihletésének tényét. A Kompoltiak Petőfi-kitalálta véres tragédiája, a várhoz kötődő ősi mondatelemek: az elásott kincs, a messzire vezető alagút, az éjjelente megjelenő fehér ruhás kísértetasszony, kit ne szédített volna meg?

A vár mellett a Medves-fennsík hatalmas bazaltsíkja, amelyen valóban medvék riogatták még a XIX. század elején is az arra haladó vándorokat.

S ott Somoskő vára kerek tornyaival, amely már ekkor egy ügyes határrendezés következtében elzárt terület lett, s oda a képzeleten kívül más út nem vezetett. De Petőfi emlékezete oda is köthette őt, hiszen 1845-ben felvidéki útjain a költő ezt a várrmot is felkereste, s útijegyzeteiben is megírja a várból lejövet miként kínálta őt édes és aludttejgel egy öreg parasztasszony.

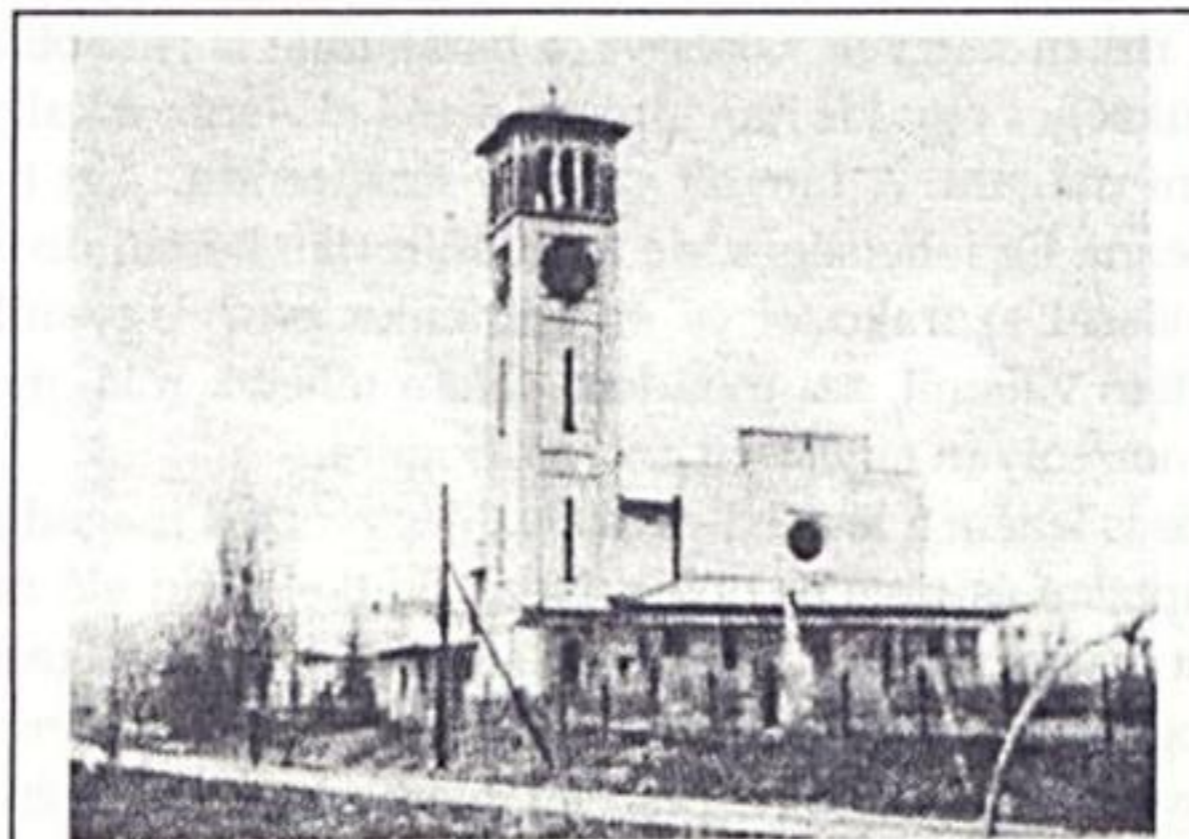
S a gyermeki tekintetnek csak egy ugrás a távolság fölött, hogy megpillanthassa a legnagyobb, legmagasabb hegycsúcsát a tájnak: Karancs hegyét. A Palóc Olimposzt.

Amelynek ormát olykor ködfelhő takarja, s ebben a ködben valóban ott élnek az örökkévalóság nógrádi halhatatlanjai: Balassi Bálint, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, a tilinkós palóc poéta, szegény jó Lisznyai Kálmán, az öngyilkos költő Ferenczy Teréz; az Abderából elűzött, s a homályba belépő Komjáthy Jenő; a tegnapok ködlovagjaként itt is honos Krúdy Gyula, Zagyvapálfalva palóc-dalos költője Nógrádi Papp Gyula.

Ismerte – nem ismerte őket a gyermek Gerelyes Endre? Nem tudjuk a választ, csak azt sejtjük, ez a táj a bányákkal, gyárakkal, meddőhányókkal, a kisvasút szerelvényeivel, a kevert etnikumú népességével, a palóc kultúrával, a megfáradt munkásaival, a hirdetett idea hamis fényének és a valóság cifra nyomorúságának ellentétével őt sem hagyta, hagyhatta érintetlenül.

S ha filológusként nem is tudjuk–akarjuk ezeket a kapcsolódásokat kimetszeni a halál által lezárt életműből a novellákban olvasóként ott érezzük az utolsó nógrádi lovag, Lancelot nagy elhatározásának szándékát: a szülőföld, a táj által is meghatározott feladat megvívásának reménytelen – szép küzdelmét: az ember, a lélek, a hit, a jóság, a remény megmentését.

(Budapest, 1995.)

Róm. kat. templom

Zagyvapálfalva

Tiszteiselői lakások